

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ ЗАХІДНИЙ
РЕГІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ЛИТВА)**

ЗБІРНИК ТЕЗ

**Міжнародної науково-практичної конференції
Двадцять четверті осінні юридичні читання
«Захист прав людини в Україні в умовах
воєнного стану та у післявоєнний період»,
*присвяченої 75-й річниці прийняття Європейської
конвенції з прав людини***

м. Хмельницький
23 жовтня 2025 року

УДК 341.231.14

А 43

А 43 Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції Двадцять четверті осінні юридичні читання «Захист прав людини в Україні в умовах воєнного стану та у післявоєнний період» (м. Хмельницький, 23 жовтня 2025 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2025. 392с.

ISBN 978-617-7572-56-4

У збірнику представлені тези доповідей, які були подані на Міжнародну науково-практичну конференцію Двадцять четверті осінні юридичні читання «Захист прав людини в Україні в умовах воєнного стану та у післявоєнний період», що відбулась у Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова 23 жовтня 2025 року. Збірник розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти і наукових установ, здобувачів вищої освіти, практичних працівників і широкий читацький загал. Організаційний комітет Міжнародної науково-практичної конференції Двадцять четверті осінні юридичні читання «Захист прав людини в Україні в умовах воєнного стану та у післявоєнний період» не завжди поділяє думку учасників конференції. Основний матеріал доповідей подано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи закладів вищої освіти і наукових установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

УДК 341.231.14

© Колектив авторів, 2025 ©
Хмельницький університет
управління та права
імені Леоніда Юзькова, 2025

ISBN 978-617-7572-56-4

2. Назаров В. В. Особливості механізму захисту прав людини у кримінальному провадженні. *Форум права*. 2009. № 1. С. 385–391.

3. Про способи захисту права у публічно-правових відносинах. URL : <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/pro-sposobi-zahistu-prava-u-publichnopravovih-vidnosinah.html> (дата звернення : 27.05.2024)

Туляков Вячеслав Олексійович,

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ТЛУМАЧЕННЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВОСУДДЯ

Кримінально-правова синергія сучасності зазначає відповідність загальних правових режимів принципам невідворотності відповідальності та пропорційності кримінально-правових заходів із кореспондуючими кримінальними покараннями та засобами впливу (безпеки, соціального захисту, реституції та компенсації, кримінально-правового заохочення. Заходи безпеки (спеціальна конфіскація, знищення майна, примусове лікування обмежено осудних, обмежувальні заходи), заходи соціального захисту (примусові заходи медичного характеру, що застосуються до неосудних осіб, примусові заходи виховного характеру, що застосовуються до малолітніх), заходи компенсації та реституції (потерпілим, в особливих випадках – третім особам та державі), засоби кримінально-правового заохочення застосовуються як підстави та додаткові види реалізації кримінальної (квазікримінальної) відповідальності.

Але що робити із суто «поліцейськими» режимами превенції катастроф, санкційними механізмами тощо? В автономному розумінні кримінально-правових відносин ЄСПЛ (правило Енгеля) ці суто адміністративні та політико-адміністративні заходи можуть бути визнаними засобами кримінально-правового впливу, які вимагають відповідних заходів захисту прав людини [1, с. 428].

Пам'ятаємо, що автономне тлумачення ЄСПЛ поняття «кримінальне правопорушення» (criminal offence) та «покарання» (penalty) відповідно до статті 7 Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ) ґрунтується на критеріях, встановлених у рішенні *Engel and Others v. the Netherlands* (1976), які застосовуються для визначення матеріальної сфери застосування статті, запобігаючи обходженню державою-учасницею гарантій Конвенції шляхом класифікації заходів як некримінальних [2, с. 13-14]. До таких критеріїв належать: (1) класифікація правопорушення за національним правом; (2) характер правопорушення (його сутність, спрямованість на загальне стримування та покарання); (3) ступінь суворості покарання (максимальний потенційний штраф або позбавлення волі). Якщо національне право класифікує діяння як кримінальне, воно вважається таким для цілей Конвенції; в іншому разі застосовуються альтернативні критерії (2) та (3), де достатньо відповідності одному для визнання кримінальним. Автономний підхід забезпечує незалежність від національної класифікації, унеможливлюючи суб'єктивне звуження сфери статті 7, яка забороняє зворотню дію кримінального закону, за винятком пом'якшення покарання [3]. ЄСПЛ застосовує три критерії: по-перше, чи кваліфікує внутрішнє право діяння як кримінальне; по-друге, чи поширюється норма на невизначене коло осіб і має загальнообов'язковий характер;

по-третє, чи передбачає санкції репресивного характеру, зокрема позбавлення волі або суттєві штрафи. Ці критерії можуть застосовуватися як є сукупності, так і окремо (автономно) для визначення кримінального характеру. Практика ЄСПЛ демонструє, що навіть адміністративний арешт або великі штрафи, які формально не кваліфікуються як кримінальні в національному праві, можуть визнаватися кримінальними через їхній каральний характер і загальну дію. Так, у справах, наприклад, «Öztürk v. Germany» та «Гурепка проти України» визнано кримінальними порушення, які не мали формального статусу злочинів, але передбачали суворі санкції. Натомість дисциплінарні стягнення в межах службових або професійних статусів, що мають обмежене коло адресатів і не несуть значних репресій, не визнаються кримінальними. Такий підхід гарантує, що захист за статтею 7 ЄКПЛ поширюється на всі випадки реальної репресії, незалежно від формальної національної класифікації, забезпечуючи тим самим процесуальні гарантії та принцип «No punishment without law». Автономність тлумачення виключає можливість обходу конвенційних прав шляхом формальної кваліфікації діянь як адміністративних або дисциплінарних, якщо їхні суть та наслідки мають кримінальний характер [4].

Європейський суд справедливості неодноразово звертався до оцінки кримінальності правопорушень за законодавством ЄС відповідно до підходу ЄСПЛ. Нове преюдиціальне рішення Суду Європейського Союзу (CJEU) у справі C-544/23, відомий як ВАЛ Trans, було винесене 01 серпня 2025 року в Люксембурзі [5]. Це рішення може вплинути на подібні справи в інших країнах ЄС, де адміністративні штрафи мають «кримінальний» відтінок, наприклад, у транспортному, екологічному чи конкуренційному праві. Воно підкреслює пріоритет ЄС у визначенні «кримінальності» для захисту прав осіб. Преюдиційне рішення (preliminary ruling) надане CJEU на запит Верховного адміністративного суду Словаччини, яке стосується тлумачення принципу *lex posterior mitius* (застосування більш м'якого закону, що набув чинності пізніше) відповідно до Хартії основних прав Європейського Союзу (далі — Хартія). Принцип застосовується в контексті імплементації права ЄС національними органами, і суд надав важливі роз'яснення щодо його використання, особливо коли штраф класифікується як адміністративний за національним правом, але має кримінальний характер за правом ЄС.

Контекст і факти справи. 04 листопада 2015 року водій бетоновоза (транспортного засобу для перевезення готового бетону), що належав компанії ВАЛ Trans, отримав штраф у розмірі 200 євро від словацьких органів влади. Причиною було порушення: тахограф (пристрій для запису даних про водіння) на транспортному засобі не пройшов обов'язкову періодичну перевірку. Обов'язок встановлення та перевірки тахографа впливав із словацького національного законодавства, яке імплементувало право ЄС, зокрема Регламент Ради (ЄЕС) № 3821/85 від 20 грудня 1985 року про обладнання для запису в дорожньому транспорті (змінений Регламентом (ЄС) № 561/2006 від 15 березня 2006 року). У 2019 році Регіональний суд у Братиславі підтвердив штраф, відхиливши позов водія та ВАЛ Trans. Водій і компанія подали касаційну скаргу (*appeal in cassation*) до Верховного адміністративного суду Словаччини. Поки тривало касаційне провадження, відбулися зміни в законодавстві ЄС: з 20 серпня 2020 року набув чинності Регламент (ЄС) 2020/1054 від 15 липня 2020 року, який дозволив державам-членам звільняти транспортні засоби для перевезення готового бетону від обов'язку встановлення тахографів. Словаччина імплементувала це звільнення. Отже, водій і ВАЛ Trans стверджували, що дії від листопада 2015 року більше не є протиправними через нове законодавство і штраф має бути скасований. Верховний адміністративний суд

Словаччини звернувся до CJEU за роз'ясненнями щодо застосування принципу *lex posterior mitius*, наголошуючи, що, за словацьким правом, порушення вважається адміністративним, а рішення Регіонального суду остаточним, попри можливість касації.

Ключові правові принципи, задіяні в рішенні. Принцип *lex posterior mitius*: цей принцип, закріплений у Хартії (стаття 49), застосовується лише у сфері кримінального права. Він передбачає, що якщо після скоєння правопорушення набуває чинності більш м'який закон (наприклад, скасовує покарання або пом'якшує його), то він повинен застосовуватися ретроактивно, доки вирок не став остаточним.

CJEU підкреслив, що застосування принципу вимагає, аби зміна закону відображала зміну позиції законодавця щодо кримінальної класифікації діяння або покарання. У цій справі словацький законодавець (дотримуючись змін ЄС) змінив свою позицію, відмовившись від покарання за такі дії. За словацьким правом, штраф є адміністративним, але CJEU наголосив, що для забезпечення єдиної практики в ЄС класифікація за національним правом не є визначальною.

Діяння може вважатися кримінальним за правом ЄС, якщо задовольняє лише два, а не три за *Engel rule* критерії: внутрішня природа правопорушення: чи є воно, по суті, кримінальним (наприклад, спрямоване на покарання за порушення суспільних норм). Ступінь суворості покарання: чи є воно достатньо жорстким, щоб вважатися кримінальним (у цій справі — штраф 200 євро, але акцент на загальному характері). Тобто застосування статті 49 Хартії поширюється, навіть у випадку правопорушень, які не класифікуються як «кримінальні» відповідно до національного законодавства, але провадження та покарання, які слід вважати кримінальними на основі цих двох інших критеріїв.

Що стосується другого критерію, заснованого на внутрішньому характері правопорушення, цей критерій передбачає встановлення того, чи має захід, про який йде мова, серед іншого, каральну мету, що є відмінною рисою покарання кримінального характеру для цілей статті 49 Статуту, і сам факт того, що він також переслідує стримувальну мету, не означає, що його не можна охарактеризувати як кримінальне покарання. Це сама природа кримінальних покарань, що вони мають як покарати, так і стримувати незаконну поведінку. Навпаки, захід, який просто відшкодовує шкоду, заподіяну правопорушенням, не є кримінальним за своєю природою. У випадку ВАЛ адміністративні штрафи, пов'язані з невиконанням зобов'язань, пов'язаних з наявністю тахографів на борту певних типів транспортних засобів, та періодичним оглядом цих тахографів, схоже, переслідують цілі як стримування, так і покарання цих правопорушень, не маючи наміру відшкодувати завдану цим шкоду.

Що стосується, нарешті, третього критерію, який визначає ступінь суворості понесеного покарання, важливо зазначити, що цей ступінь суворості повинен визначатися з посиланням на максимальне потенційне покарання, яке передбачають відповідні положення. У цьому випадку під час слухання було підкреслено, що такий злочин, як правопорушення, вчинене Т.Т., каралося адміністративним штрафом у розмірі максимальної суми 1 699 євро. Більше того, як зазначив словацький уряд на цьому слуханні, виявляється, що цей штраф може супроводжуватися дворічною дискваліфікацією за кермом.

Отже, якщо діяння має кримінальний характер за законодавством ЄС, принцип *lex posterior mitius* застосовується, незалежно від національної класифікації. Навіть якщо національне право вважає рішення «остаточним», попри можливість касації, принцип *lex posterior mitius* все одно застосовується [5]. Це рішення забезпечує єдину практику в ЄС, запобігаючи розбіжностям у класифікації

кримінальних правопорушень і гарантуючи ретроактивне застосування м'якших норм. Воно особливо актуальне для адміністративних штрафів у сфері транспорту, де право ЄС має значний вплив. Зазначимо також, що автономне тлумачення поняття «кримінальне правопорушення» (criminal offence) у практиці ЄСПЛ, засноване на критеріях Енгеля, має субсидіарний характер, що імплікує його застосування національними суддями як орієнтира для забезпечення сумісності національного законодавства з ЄКПЛ, без суворої обов'язковості за межами конкретної справи, де рішення є обов'язковим лише для сторін (відповідно до статті 46 ЄКПЛ та принципу субсидіарності, закріпленого в протоколі № 15). Натомість, у юрисдикції CJEU введення аналогічних критеріїв (адаптованих з Енгеля) для класифікації правопорушень та санкцій як кримінальних у сенсі Хартії основних прав ЄС (статті 49–50) у преюдиціальних рішеннях (відповідно до статті 267 ДФЄС) є імперативним, зобов'язуючи національні суди до уніфікованого застосування щодо сфер, регульованих *acquis* ЄС, таких як: транспортні, податкові, конкуренційні чи сільськогосподарські санкції, з метою забезпечення ефективності та одноманітності права Союзу (див.: класичне *Åklagaren v. Hans Åkerberg Fransson* [6]).

Ця диференціація підкреслює відмінність між конвенційним (субсидіарним) та супранациональним (інтеграційним) механізмами захисту прав, де ЄСПЛ фокусується на мінімальних стандартах, а CJEU – на безпосередній ефективності норм ЄС.

Список використаних джерел

1. Щербанюк О.В. (2024). Конституційна основа Європейського суду для тесту Енгеля та концепції санкцій. *Право і суспільство*, 5(2024), 64–80. http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2024/5_2024/64.pdf
2. Туляков В.О. (2016) Теорія кримінальної законотворчості: перспективи новітніх підходів *Теоретичні аспекти кримінальної юриспруденції* Одеса: Юридична література, 2016. 328 с.
3. Європейський суд з прав людини. (2024). *Посібник зі статті 7 Конвенції – Ніякого покарання без закону*. https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_7_ukr
4. Л.Біла-Щербанюк (2021). Engel's criteria у практиці ЄСПЛ *Юридичний вісник України*, (6), 22–30. http://yurvisnyk.in.ua/v6_2021/22.pdf
5. CJEU (2025) *Judgment of the Court in Case C-544/23* | BAJI Trans The principle of *lex posterior mitius* extends to a penalty classified as administrative under national law where it is of a criminal nature for the purposes of EU law. https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2025-08/cp250101en.pdf?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAYnJpZBExOGRwN2N5NEQxUGl2Szc2MgEeTnNgM6_N_nDpP9mOdZBq17Wd9_MjPyxeIBBzWWQWsDjEo1m7rGTA5QVdQeM_aem_cpXaM14rYLVryQpZ_SgnmQ
6. CJEU (2013). *Åklagaren v. Hans Åkerberg Fransson* (Case C-617/10). <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-617/10>

Disclaimer. Цей текст було перекладено та відредаговано за допомогою AI Grok 5. Усі частини цього повідомлення, створені за участі зазначених технологій III, були перевірені та відредаговані особисто.

ПОКАРАННЯ ДЛЯ ВИКОНАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ОБОВ'ЯЗКУ ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....	200
Солодюк Н.С. ДЕРЖАВНА ЗРАДА ТА ШПИГУНСТВО: ПРОБЛЕМИ ВІДМЕЖУВАННЯ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНУ.....	202
Топчій О.В., Павлюх О.А. ПРО ДЕЯКІ ДЕТЕРМІНАНТИ, ЯКІ СПРИЯЮТЬ ПОРУШЕННЯМ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА У КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИНАХ В УКРАЇНІ.....	204
Туровець Ю. М. РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВ.....	205
Туляков В.О. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ТЛУМАЧЕННЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВОСУДДЯ.....	208
Туховська Д.В. КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ.....	212
Хмелевська Н.В. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ВІДНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ПЕРІОДУ.....	214
Цегельник М. І. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ПОГРОЗУ ВБИВСТВОМ.....	215
Циганюк Ю.В. КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В АНГЛІЇ.....	219
Чижик Т.О. КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРОПАГАНДУ ВІЙНИ.....	221
Шматлай А.О. РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ ЗАСУДЖЕНИХ ЯК УМОВА ЗНИЖЕННЯ КРИМІНОГЕННОГО РІВНЯ СУСПІЛЬСТВА.....	223
Щерба В.В. ЗАСТОСУВАННЯ ПРОБАЦІЇ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ.....	224
Krushynskyi S. USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN CRIMINAL PROCEEDINGS: A THREAT OR A MEANS OF EFFICIENCY INCREASING?.....	226